

**Голові спеціалізованої вченої ради
Д 26.053.12 в Національному педагогічному
університеті імені М. П. Драгоманова,
доктору політичних наук, професору
Бабкіній О. В.**

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора політичних наук, професора
Денисюк Світлани Георгіївни на дисертаційну роботу Костирі
Ірини Олександрівни «Сучасні геокультурні стратегії в
політиці трансрегіональної комунікативної взаємодії», подану
на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук за
спеціальністю 23.00.03 — політична культура та ідеологія**

Дослідження ролі культури у міжнародній взаємодії, політико-комунікативних процесах є вельми актуальним з урахуванням того, що на початку ХХІ століття окреслюється тенденція залежності політичного домінування в світі від домінування культурного. З огляду на це у геополітиці починають превалювати геокультурні критерії. Геокультура є політико-управлінською спробою сформувати новий спосіб бачення держави та її ресурсної бази у контексті з тими мовними, культурними та релігійними центрами, які визначають її цивілізаційну ідентичність.

З точки зору геокультурного погляду, саме мова і культура об'єднують і розділяють людей. У цьому сенсі світ геокультури – це світ, де стикаються сили внутрілюдського простору, що знаходиться всередині культури, всередині людської свідомості, в якому географічне розташування людини і суспільства виявляється хоч і важливим, але не першочерговим фактором розвитку держави, регіону і всієї цивілізації. Нині помітно посилився вплив культурного діалогу на міждержавні контакти, які розглядаються як визначальний фактор модифікації відносин між суб'єктами політики.

Культурність і цивілізованість нації або держави визначається рівнем «розумності» їхнього суспільного ладу, політичних інституцій і вимірюється сукупністю здобутків у сферах науки і мистецтва. Відповідно, звернення

дисертантки до аналізу геокультурної складової політики держави, геокультурних аспектів європейських інтеграційних стратегій України, моделей розвитку комунікативної взаємодії між державами, є своєчасним і цілком виправданим.

Актуальність і важливість обраної теми дослідження дисертантка не лише обґрунтувала у вступі дисертації (с. 4-5), але й довела, розкриваючи її зміст. Загалом дисертантка продемонструвала достатню обізнаність із науковим дослідженням проблеми, ґрунтовне знання доробку як вітчизняних, так і зарубіжних учених, проявила належну повагу до наукового спадку й водночас здатність розвивати здобутки попередників, той ґрунт, на якому будувалась рецензована робота. Безумовною заслугою дисертантки є здійснення комплексного політологічного аналізу геокультури як стратегічної складової політики міжнародної інтеграції. З огляду на це, ґрунтовне вивчення ролі геокультурних цінностей у міжнародній комунікативній взаємодії обумовлює актуальність теми дисертації та її вагомість для розвитку політичної науки.

Дисертаційне дослідження виконано в межах Тематичного плану науково-дослідних робіт Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова «Дослідження проблем гуманітарних наук» (протокол № 6 від 26 грудня 2012 року).

Об'єктом наукового пошуку в дисертації визначено геокультуру як політико-культурний феномен, а його предметом — особливості впровадження геокультурних стратегій в політиці трансрегіональної комунікативної взаємодії, зокрема, в країнах євро простору (с. 7). Авторка сформулювала основні завдання, розв'язання яких забезпечувало б досягнення мети дослідження: теоретичне осмислення взаємозв'язку політики та культури на глобальному рівні, геокультурних стратегій політики міжнародної інтеграції, зокрема, в практиці країн європейського простору та їх значення для України в контексті реалізації власних європейській прагнень.

Мета, завдання, об'єкт і предмет обумовили структуру дисертації. Вона видається цілком логічною і складається із вступу, п'яти розділів та п'ятнадцяти підрозділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел. Обсяг дисертації складає 390 сторінок, основний зміст – 360 сторінок. Список використаних джерел містить 335 найменувань.

Дисертація написана доступно, цікаво і динамічно. Детально проаналізований діалектичний взаємозв'язок політики та культури у глобалізованому середовищі сучасного суспільства, визначено сутність, змістовні характеристики та методологію вивчення геокультури. Дисертантка слушно наголошує, що геокультура презентує ту сферу політичної діяльності, що базується на принципах культурно-цивілізаційного походження політичної мотивації.

Заслугою І. Костирі є те, що вона розкриває сутності та функціональні навантаження геокультурних стратегій, їх роль у формування комунікативної взаємодії різних народів та держав. Запропоновано авторське визначення поняття «геокультурна стратегія» як засобу довгострокового політичного планування і оперування, заснованого на мобілізації тих чи інших культурних ознак, які дозволяють суб'єкту здійснювати політико-культурну ідентифікацію та комунікативну взаємодію на підставі усвідомлення спільних ціннісних переваг. У контексті такої парадигми змістом геокультурної стратегії стає розширення меж сфери культури, тобто охоплення всього суспільства, всіх сфер його життєдіяльності творчим процесом.

Систематизовано методологічні засади осмислення геокультури як стратегічного напрямку розвитку політики комунікативної взаємодії. Відповідно до об'єкту та предмету дослідження обґрунтовано методологію стратегування як ефективного засобу здійснення політичної діяльності. Авторка застосовує геокультурний підхід у дослідженні взаємодії часових і просторових явищ, який орієнтований на дослідження системотворчих

зв'язків, що характеризують відносини культури і національного простору, становлення локальних культурних форм.

Вагомим для політичної науки є здійснений аналіз гуманізації та демократизації політичної культури у системі міжнародних відносин як сучасних проявів геокультури. Визначено, що політична практика XXI ст. виявила наявність двох протилежних тенденцій. З одного боку, в різних частинах планети зберігаються конфлікти, зумовлені старими геополітичними процесами, до чого додається негативна тенденція розвитку глобального тероризму. З іншого – у взаємовідносинах держав і народів спостерігається значне зближення і демократизація, що є ключовою геокультурною тенденцією.

Вдалим і актуальним є звернення І. Костирі до розгляду сутності та особливостей культурної дипломатії як форми геокультурної стратегії держав та специфіка її реалізації в країнах ЄС (с. 161-180). Стверджується, що у період глобалізації простір отримує новий вимір – інтеграційний. Детально проаналізовано основні підходи до тлумачення змістовної сутності євроінтеграції. Дисертантка акцентує увагу на тому, що визначальною ознакою новітніх інтеграційних теорій, які мають адекватно пояснювати сучасні процеси і окреслювати напрямки подальшого їх розвитку, – усвідомлення поліваріантності тлумачення ролі суб'єктів міжнародних відносин (с. 217-218).

Разом з тим, логічним видається здійснений аналіз політико-правового простору реалізації євроінтеграційних прагнень України. Порівняльний аналіз характеристик політико-правової бази регуляції геокультурних трансформацій в Україні і європейському просторі, виявив їх ідентичність, розбіжності й суперечності (с. 220-252). У цьому аспекті ключовим міжнародно-правовим параметром для сучасної України є рівень адаптованості її внутрішньодержавного законодавства до нормативно-правових стандартів та вимог Європейського Союзу.

Дисертанткою осмислено геокультурні цінності як своєрідну матрицю соціально-політичних відносин, яка заснована на загальнолюдських цінностях. Такими цінностями виступають толерантність і культурна відкритість. В основі принципу взаємної толерантності лежить розуміння недосконалості будь-якого життєвого стилю і визнання права будь-якої особи чи спільноти на вільний вибір і зміну власного життя. Параметри ціннісної матриці міжнародних відносин формуються також у контексті становлення ідей «глобального гуманізму», демократії і «колективної безпеки». Тенденція до гуманізації відносин і діяльності становить характерну особливість сучасного етапу розвитку системи міжнародних відносин.

Головній меті та конкретним завданням дослідження відповідають основні здобутки наукової новизни дисертації: обґрунтовано бачення геокультури як культурно-просторового підґрунтя політичної системи на регіонально-національному та глобальному рівнях, спільно виробленої основними політичними гравцями системи цінностей, норм та соціально-політичних відносин, які відповідають викликам сучасного світу; проаналізовано комунікативний потенціал геокультурних стратегій України, що інкорпорують в систему міжнародних відносин ідентичність та політичну культуру нашого народу; розглянуто тенденції міжнародних геокультурних трансформацій, які полягають у розвитку та підсиленні геокультурних аспектів глобалізації; обґрунтовані принципи розробки та реалізації українських геокультурних стратегій комунікативної взаємодії як на національному, так і на міжнародному рівнях; поглиблено ідеї розвитку національної політичної культури як ціннісного підґрунтя геокультурної ідентифікації державних інтересів будь-якої країни та їх репрезентації у світовому співтоваристві; проаналізовано розвиток геокультурних стратегій держави у сфері інформаційної політики, які характеризуються зростанням впливу ресурсно-технологічного аспекту на змістовно-інформаційну сторону культурної політики, злиття державної та недержавної ліній проведення

політики в новому інформаційному столітті; поглиблено положення про дуалістичний характер діалогу культур у сучасному світі: з одного боку, взаємовплив елементів культури створює об'єктивне підґрунтя для інтеграційних процесів, взаємного збагачення, обміну, співпраці, а з іншого – супроводжується посиленням прагнення до закріплення культурної самобутності народу та ін.

Варто відмітити використання дисертанткою широкого методологічного інструментарію, що дозволило забезпечити обґрунтованість і достовірність наукових результатів. Неупередженість та незалежність наукових суджень забезпечують принципи науковості, об'єктивності, всебічності, ідейного плюралізму, соціального детермінізму, діалектики, історизму, цілісності, системності, комплексності та інші. Зокрема, використання діалектичного методу пізнання дозволило розкрити основи й складні сутності категорій: «геокультура», «геокультурні стратегії», «геокультурні цінності», «комунікативна взаємодія держав», проаналізувати предмет дослідження у його соціально-політичних та інших взаємних зв'язках і залежностях. Використання синергетичного методу дало можливість з'ясувати доцільність поєднання знань різних суспільно-гуманітарних наук для проведення інтегрованого аналізу геокультурних стратегій, їх проявів та результатів.

Про високий фаховий рівень дисертантки свідчить апробація результатів роботи, яка здійснена на 21 міжнародній та всеукраїнській науково-практичних конференціях. Проблеми, що досліджувались, висвітлені в 30 публікаціях, зокрема, індивідуальній монографії та 21 статті у вітчизняних та міжнародних фахових наукових виданнях, 8 публікаціях у інших наукових виданнях.

Співзвучний сучасним геокультурним стратегіям у політиці трансрегіональної комунікативної взаємодії й науковий доробок І. Костири, який має важливе теоретико-прикладне значення. Авторці, зокрема, вдалось бути переконливою у розробленні євроінтеграційних стратегій України.

Висновки та пропозиції дисертаційної роботи можуть бути використані суб'єктами політики у розв'язанні завдань з формування комунікативної взаємодії акторів зовнішньої політики, у вирішенні глобальних проблем сучасності, міждержавних та міжрегіональних конфліктів ідентичностей. На основі матеріалів дисертації може бути підготовлений спеціальний курс для студентів політичних спеціальностей, для аспірантів і магістрів – із проблем зовнішньополітичного стратегування, політичної культури, громадянського суспільства, політичної участі.

Загалом, як за структурою, так і виконанням робота справляє позитивне враження, а основні положення дисертації можуть стати теоретико-методологічною базою для досліджень, пов'язаних із аналізом політико-культурних засад зовнішньої політики, публічної дипломатії, ролі громадських організацій в проведенні культурного діалогу між народами.

Віддаючи належне позитивним здобуткам і висновкам дисертаційної роботи, вважаю за необхідне звернути увагу на дискусійні питання, а також ті, що потребують певного пояснення.

1. У першому розділі дисертантка розглядає геокультуру, зокрема, як спосіб політичного проектування і політичного оперування, заснованого на мобілізації тих чи інших культурних ознак, що дозволяють суб'єкту по-різному виділяти в світі «своє» і «чуже», «друзів» і «ворогів». Чи може геокультура виступити конфліктогенним чинником в політико-комунікативних процесах? Якщо – так, то за яких умов?

2. Яка геокультурна стратегія або модель є оптимальною і комунікативно ефективною для України, враховуючи наявні відносини із Росією та Євросоюзом?

3. У другому розділі дисертації наголошується, що під геокультурою розуміється елемент політичної культури, що описує рівень усвідомленої відповідальності громадян за проживання та використання ресурсів на власній географічній території, а також на глобальному просторі. Потребує уточнення,

чи наявність геокультури суспільства є показником його високого рівня розвитку? Крім того, враховуючи існування таких різновидів регіонів, як мета-, мезо-, трансрегіонів, чи коректно розглядати геокультуру як універсальний механізм налагодження, гармонізації трансрегіональної взаємодії?

4. Дисертант стверджує, що «нова демократична і поліцентрична геокультура приходить на зміну старій поляризованій геополітиці. Нові орієнтири навіть витискають на другий план такі старі цінності геополітики, як влада і панування, підкорення та експансія» (с. 107). Чи можна стверджувати, що нині така геокультура стає домінуючою, і через це політичні конфлікти і боротьба за владу стають неактуальними? Адже у роботі зазначено, що здобутки на ниві гуманістичних процесів у міжнародному середовищі нині значною мірою нівелюються через процеси все проникної комерціалізації та монетизації.

Втім, висловлені міркування носять радше дискусійний, аніж концептуальний характер, не знижуючи загальної високої оцінки виконаного дисертаційного дослідження, його наукової цінності й суттєво не впливають на якість представленої роботи. Зміст дисертаційного дослідження, логіка його викладу підтверджують високий науковий рівень та самостійність мислення автора. Положення дисертації можуть бути корисними в подальшій науково-дослідній, політичній, громадській, експертній та освітянській діяльності. Отже, оцінюючи в цілому дисертаційне дослідження І. Костирі «Сучасні геокультурні стратегії в політиці трансрегіональної комунікативної взаємодії», як важливий крок у розвитку сучасної політичної науки, варто відмітити достовірність, цілісність та оригінальність авторських висновків.

Текст автореферату відповідає змісту дисертації та відображає головні положення дослідження. Аналіз дисертаційної роботи дозволяє зробити висновок про її відповідність паспорту спеціальності 23.00.03 — політична культура та ідеологія. Дисертаційне дослідження «Сучасні геокультурні

стратегії в політиці трансрегіональної комунікативної взаємодії» є оригінальною і завершеною науковою працею, що відповідає вимогам п.п. 9.11.12 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р., а її авторка Костиря Інна Олександрівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора політичних наук за спеціальністю 23.00.03 — політична культура та ідеологія.

Офіційний опонент:

доктор політичних наук, професор,
професор кафедри суспільно-
політичних наук,
директор Інституту соціально-
гуманітарних наук
Вінницького національного
технічного університету

С. Г. Денисюк

25.06.2016 року

